

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

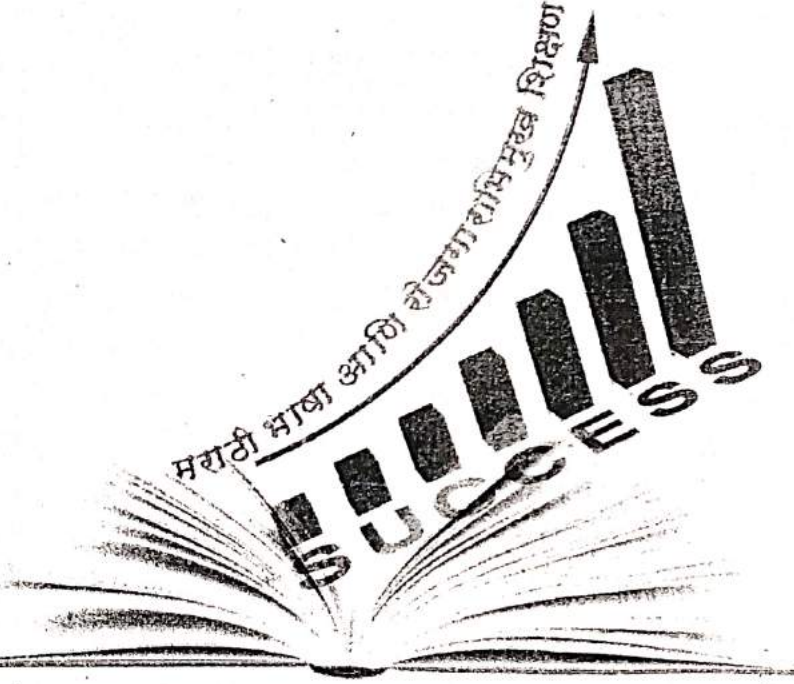
INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2019

Special Issue- 105 (C)

मराठी भाषा आणि रोजगाराभिमुख शिक्षण



अतिथि संपादक :

डॉ. एस.आर. निंबोरे

प्राचार्य,

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,

आष्टी, ता. आष्टी, जि. बीड

विशेषांक संपादक :

डॉ. राजाराम सोनटक्के

सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ

डॉ.बा.आं.म.विद्यापीठ, औरंगाबाद

कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,

आष्टी, ता. आष्टी, जि. बीड

सहयोगी संपादक :

डॉ. राजकुमार यल्लावाड (परळी वैजिनाथ)

डॉ. दादासाहेब गिन्हे (जालना)

डॉ. सोपान सुरवसे (बीड)

डॉ. नवनाथ चौधरी (कडा)

डॉ. गोपीनाथ बोडखे (कडा)

डॉ. बाळासाहेब गावडे (आष्टी)

डॉ. आबासाहेब पोकळे (आष्टी)

डॉ. रमेश खिलदकर (धानोरा)

डॉ. किरण निकालजे (आष्टी)

मुख्य संपादक :

डॉ. धनराज धनगर



This Journal is Indexed in :

- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

SWATIDHAN PUBLICATIONS



Scanned with OKEN Scanner



अनुक्रमणिका

अ.क्र.	लेखाचे शीर्षक	लेखक / लेखिका	पृ.क्र.
1	माध्यमांतर : स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ.माहेश्वरी गावित	05
2	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर स्वरूप आणि चिकित्सा	डॉ.एन.डी.चौधरी	10
3	अनुवाद लेखन तंत्र, स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. बाळासाहेब गावडे	14
4	मुलाखत लेखन : तंत्र,स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. जी. पी. बोडखे	16
5	माध्यमांतर स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. रामकृष्ण पोकळे	21
6	अनुवाद प्रक्रिया : भाषा संस्कृतीच्या विकासाचा एक प्रभावशाली मार्ग	डॉ. दादाराव गुंडरे	24
7	अनुवाद प्रक्रियेतून भाषा शिक्षण	प्रा. दीपक सूर्यवंशी	28
8	लिंगभाव आणि चित्रपटातील स्त्री	प्रा. प्रमोद पवार	31
9	अनुवाद तंत्र, स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. सोपान सुरवसे व गोविंद गरड	35
10	मराठी कादंबरीचे चित्रपटात झालेल्या माध्यमांतराचे स्वरूप	प्रा. रविंद्र ढास	39
11	मुलाखत स्वरूप व विश्लेषण	डॉ. वि. दि. धनवे	42
12	मराठी भाषा आणि रोजगाराभिमुख प्रसारमाध्यमे	श्री भाऊसाहेब बनसोडे	44
13	मुलाखत लेखन : तंत्र व स्वरूप	डॉ. राजाराम सोनटक्के	48
14	अनुवाद, भाषांतर आणि रूपांतर प्रक्रिया	डॉ. रमेश खिळदकर	53
15	अनुवाद लेखन तंत्र, स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. किरण वाघमारे	55
16	दूरदर्शन : लेखन तंत्र व स्वरूप	प्रा. किरण निकाळजे	60
17	मुलाखतीतून व्यक्तित्व-कर्तृत्व परिचय	डॉ. दादासाहेब गिऱ्हे	62
18	अनुवाद लेखन : तंत्र, स्वरूप आणि प्रक्रिया	डॉ. अनिल गर्जे	64
19	मराठी भाषिकांसाठी रोजगार वाटा	विठ्ठल जाधव व डॉ. सोपान सुरवसे	67
20	माध्यमांतर : स्वरूप, प्रक्रिया, तंत्र व रोजगाराच्या संधी	डॉ. राजकुमार यल्लावाड	72

या अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी राखून ठेवले आहेत. प्रकाशक, संपादक यांच्या लेखी पूर्वपरवानगी शिवाय यातील लेखांचे पुनर्प्रकाशन करता येणार नाही. या विशेषांकातील लेखांतून/संशोधन निबंधांतून व्यक्त झालेली मते ही त्या संबंधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत, त्याच्याशी संपादक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. लेखांच्या मूळ स्वामित्व हक्काविषयीची (कॉपी राईट्स संदर्भातील) सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित लेखकांची आहे.



अनुवाद प्रक्रिया : भाषा संस्कृतीच्या विकासाचा एक प्रभावशाली मार्ग

डॉ. दादाराव गुंडरे
मराठी विभाग प्रमुख
शिक्षण महर्षी ज्ञानदेव मोहेकर महाविद्यालय, कळंब
जि. उस्मानाबाद.
E-mail : gundaredadarao@gmail.com

अनुवाद ही संज्ञा 'भाषांतर' या अर्थानेही वापरली जाते. मानवी जीवनात भाषेइतकेच भाषांतरालाही महत्व आहे. इतिहास काळापासून ही चालत आलेली महत्वाची निरंतर प्रक्रिया आहे. कालपरत्वे ही प्रक्रिया प्रवाही राहिली आहे. वर्तमानकाळातही या प्रक्रियेचा विकास व विस्तार होताना दिसतो. अनुवाद हा महत्वाचा घटक असून भाषेच्या दृष्टीने अनुवाद लेखन जेवढे अधिक होईल तितके साहित्य संस्कृती व भाषेचा विकास होतो. या दृष्टीने भाषा, साहित्य, संस्कृती आणि अनुवाद हा संशोधनाचा महत्वाचा विषय ठरतो. दोन भिन्न भाषिकामध्ये आदानप्रदान होण्यासाठी त्या भाष्यकाची एक तर भाषा शिकणे गरजेचे आहे किंवा दुभाषामार्फत समजावून घेणे गरजेचे आहे. त्याऐवजी त्या भाषेतील विचार, संस्कृती, परंपरा, लोकजीवन, ज्ञानव्यवस्था, समजून घ्यायचा सर्वोत्तम मार्ग म्हणजे भाषांतर होय. आपल्या देशास जशी सृजनात्मक साहित्याची समृद्ध परंपरा लाभलेली आहे तशी अनुवादाचीही परंपरा लाभली आहे. अनुवाद हे सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, वैचारीक, राजकीय, व्यावहारीक, आर्थिक व भाषिक अशा मानवी जीवनाच्या अनेक भूजा समृद्ध करण्यात महत्वाची भूमिका निभावत असते. भारत हा बहुभाषिक देश असल्याने त्या-त्या प्रदेशाची एक प्रादेशिक भाषा आहे त्यामुळे भिन्न भाषा, संस्कृतीमधील अनुभव लेखनाद्वारे अवतरतो. त्यामुळे द्विभाषिकत्व किंवा बहुभाषिकत्वाचा लाभ होतो. म्हणून अनुवाद प्रक्रिया महत्वाची ठरते. दोन भाषा व संस्कृतींना एकत्र जोडणारा दुवा ठरणाऱ्या अनुवादाच्या संदर्भात कांही अभ्यासकांनी व्याख्या केलेल्या आहेत.

1. डॉ. कल्याण काळे यांच्या मते, "भाषांतर म्हणजे एका भाषेतील मजकूर त्यात आशय आणि अभिव्यक्तिजन्य अनुभव यासह दुसऱ्या भाषेत उतरविण्याची प्रक्रिया होय."
2. भालचंद्र नेमाडे यांच्या मते, "भाषांतर ही एक संहितेचे एका भाषिक, सांस्कृतिक आवरणातून दुसऱ्या भाषिक, सांस्कृतिक आवरणात स्थानांतरण करणारी ही द्विभाषिक प्रक्रिया आहे."
3. जे. सी. कॅटफोर्ड यांच्या मते, "एका भाषेतील पाठ्यसामग्री सममुलक पाठ्यसामग्रीच्या आधारे दुसऱ्या भाषेत प्रति प्रस्थापित करणे म्हणजे अनुवाद होय."

यावरून मुळ भाषेतील साहित्य लक्ष्यभाषेत जसेच्या तसे किंवा अभिव्यक्त होणे म्हणजे अनुवाद होय. येथे एका भाषेतील संदेशाला दुसऱ्या भाषेत अभिव्यक्त करण्याचा प्रयत्न असतो. अनुवाद केवळ भाषांना एकत्र करण्याचे काम करत नाही तर भिन्न संस्कृतींना देखील एकत्र आणतो. मराठी भाषा ही मराठी माणसांची मातृभाषा, व्यवहारभाषा व संस्कार भाषा आहे. आज आपण बहुभाषिक आहोत. आपल्या बोलण्यात, लेखनात एकापेक्षा अनेक भाषांचा उपयोग होतो. भाषेला उच्चतम स्वरूप देण्याचे किंवा त्या भाषेतील लेखनाचा बहुभाषिक संचार भाषांतरामुळे घडतो. जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत अनुवादाला मोठे महत्व आहे. मराठी भाषा टिकवताना देशीयतेच्या विचाराबरोबर ती अधिक सकस करायची असेल तर इतर भाषेतील अर्थपूर्ण नवे शब्द घ्यावे लागतील. आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय पातळीवरील भाषातून आलेल्या उत्तम साहित्याचे अनुवाद करावे





लागतील. अनुवादाचे महत्व सांगताना डॉ. आनंद पाटील म्हणतात, "भाषांतराचा सांस्कृतिक उद्योग वाडमयाला पोषक असतो. कारण परक्या भाषेतील साहित्याचे व कलांचे रुपबंध भाषांतराची सोय नसेल तर कळायला मार्गच उरत नाही. ते भाषांतराच्या माध्यमातून समजावे हा राष्ट्राचा मोठा फायदा असतो. संबंधीत राष्ट्रभाषेच्या कक्षा त्यामुळे विस्तारतात. तिची अर्थगर्भता बलवान होते. भाषांतर हे आंतरराष्ट्रीय प्रभाव वहनाचा महत्वाचा मार्ग बनते." पूढे जाऊन त्यांनी सममूल्यता निर्माण करणारी भाषिक कृती म्हणजे भाषांतर असल्याचे सांगितले. येथे भाषेतील अर्थ नेहमी संस्कृतीनिष्ठ असतात. त्यामुळे दोन भाषा एक अर्थ व्यक्त करत नाहीत. समान अर्थ शोधत भाषांतराची प्रक्रिया पार पाडावी लागते.

अनुवादाचा संबंध केवळ देशांतर्गत साहित्याशी नसून वैश्विक साहित्याशी आहे. अनुवादाला भारतात प्राचीन परंपरा आहे. ऋषीमुनींनी देखील चिंतन केले. प्राचीन काळातील मल्लीनाथ, शंकराचार्य यांच्या ग्रंथाबरोबर रामायण व महाभारताचेही अनुवाद झाले आहेत. श्रीकृष्णाने गीतेत सांगितलेले तत्वज्ञान संत ज्ञानेश्वरांनी भावार्थदिपीकेतून, वामन पंडीतांनी यथार्थदिपीकेतून तर विनोबांनी 'गीताई' मधून मराठी भाषेत आणले. कवी विठ्ठल बीडकर व शिवराम स्वामींनी भगवद्गीतेची सर्वाधिक भाषांतरे केलेली दिसतात.

अब्बल इंग्रजी कालखंडात कथा, कादंबरी व नाटक वाडमयात अनुवाद मोठ्या प्रमाणात झाले. त्यामुळे १८१८ ते १८८५ या वाडमयीन कालखंडास 'भाषांतराचा कालखंड' असे म्हणतात. कालीदासाच्या मेघदूतचे एकोणवीस कवींनी मराठी अनुवाद केले. गणेश शास्त्री लेले यांचे 'रघुवंश' संस्कृत काव्यातून मराठीत आले. बुकीश नाटकांची परंपरा मराठीत भाषांतरातूनच सुरु झाली. जॉन बनीयनच्या ष्चसपहतपडे चतवहतमेष् या रुपक कथेचे भाषांतर हरी केशवजी यांनी 'यात्रिककर्मण' (१८४१) केले. महादेवशास्त्री कोल्हटकरांनी 'अॅथेल्लो' नाटकाचे 'झुंझारराव' (१८६७), चार्ल डिकसनच्या 'अॅटल ऑफ टु सिरीज' या कादंबरीचा विद्याधर पुंडलिकांनी अनुवाद केला. विंदा करंदीकरांनी गटेच्या फाऊन्टचे, अरिस्टॉटलच्या काव्यशास्त्राचे, शेक्सपिअरच्या किंगलेअरचे अनुवाद केलेले दिसतात.

नाट्यक्षेत्रात 'प्रबोध चंद्रोदय' या संस्कृतमधील नाटकांचे भाषांतर झालेले दिसते. याशिवाय आ.वि. पाटकर, वि.मो.महाजन, श.मो.रानडे, गिरीष कर्नाड, उमा कुलकर्णी, यावनुर महादेव यांनीही अनुवादाचे काम केले. तसेच शांता शेळके, मंगेश पाडगांवकरांनीही अनुवादाचे काम केले.

उमरखय्यामच्या रुबाया आणि अरबी भाषेतील सुरस व चमत्कारिक गोष्टींची ओळख भाषांतराच्या वाटेनेच झाली. पु.ल. देशपांडेंनी 'ती फुलरानी, तीन पैशाचा तमाशा' ही रुपांतरे मराठीत लोकप्रिय केली. तस्लीमा नसरिन, चेतन भगत, सुज्ञान आझादी, अरुंधती रॉय, शांता गोखले हे अनुवादातून पूढे आले. तसेच चंद्रकांत पाटील, गजानन मुक्तीबोध, श्रीकांत वर्मा हे अनुवादातूनच पूढे आले. चंद्रकांत बांदीवडेकर, सुर्यनारायण रणसुभे, दामोदर खडसे, यांनी मराठीतील दलित साहित्याचे हिंदीमध्ये केलेले अनुवाद अत्यंत लक्षणीय आहेत. सानेगुरुजींनी केलेले अनुवादही लक्षणीय ठरतात. कालीदासाचे 'मेघदूत' वाचून गटे हर्षभरित झाला व ते डोक्यावर घेऊन नाचला असे म्हणतात. अर्थात हा चमत्कार अनुवादातूनच शक्य झाला. ही अनुवाद प्रक्रिया इंग्रजी, संस्कृत, जर्मन, रशियन, फ्रेंच, तेलगु अशा अनेक भाषेत झालेली दिसते.

जागतिक साहित्याला चालना देणारे एक आधारभूत आणि सशक्त साधन म्हणून अनुवादाकडे पाहिले जाते. अनुवाद ही एक सुक्ष्म, संवेदनशील व बौद्धिक कृती आहे. त्याद्वारे जगातील साहित्यिक, सांस्कृतिक संपदेचे दर्शन घडून जगाशी जोडणी होते. प्रादेशिक सीमा ओलांडून त्याहीपलीकडील जगाची माहिती अनुवादातून मिळणे सोपे होते. यावरून अनुवाद हा एक अंगभूत घटक बनत चालल्याचे आपणास दिसते.



भारतासारख्या बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक राष्ट्रात तो अधिक गरजेचा आहे. विविधतेत एकता निर्माण करू पाहणाऱ्या देशाला याचा आधार होतो. निम्न लोकांच्या परंपरेचा, संस्कृतीचा व विचारधारांचा परिचय होतो. जागतिकीकरणात मोठ्या प्रमाणात स्वतःच्या भाषा, संस्कृतीवर अतिक्रमण होत आहे. याचा मुकाबला करण्यासाठी भाषांतराची व्यवस्था उभी करावी लागते. प्रा. गजानन जाधव यांनी म्हटले, "तुमच्या दारापर्यंत येऊन पोहचलेले ज्ञान आपल्या मातृभाषेत, देशीभाषेत भाषांतरित झाल्याशिवाय जागतिकीकरणाचा मुकाबला भारतीय माणूस करू शकणार नाही. म्हणूनच जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत भाषांतर प्रक्रियेच्या फार मोठ्या व्यवस्था आपल्याला उभारल्याशिवाय गत्यंतर नाही हे खरे." अनुवादामुळे देशी भाषा, संस्कृती सक्षम बनण्यास मदत होते.

आज जागतिक पातळीवर जवळजवळ सर्वत्र इंग्रजीतूनच व्यवहार होतो. इंग्रजी येणे आणि इंग्रजीतून शिकणे या दोन वेगवेगळ्या गोष्टी आहेत. एखादी गोष्ट सर्व बारकाव्यानिशी मातृभाषेतून जेवढी अकलन होते तेवढी परकीय भाषेतून होईलच असे नाही. या दृष्टीनेही मातृभाषेत अर्थात अनुवादाचे महत्त्व मोठे आहे. स्वभाषेतील साहित्य परकीय भाषेतून आणि परकीय भाषेतील साहित्य स्वभाषेत येणे गरजेचे आहे. दिलीप चित्रे यांनी तुकारामांना जागतिक पातळीवर नेऊन ठेवले हे त्याचे उत्तम उदाहरण आहे. अनुवाद प्रक्रिया गतिमान झाली तर आज मराठी माध्यमांच्या शाळांची जी दुरावस्था होत आहे त्याला आळा बसू शकेल. इंग्रजीमध्ये फारच अचाट सामर्थ्य आहे आणि मराठी येत्यागवाळ्यांची भाषा असा समज जो सर्वदूर पसरत आहे तो कमी होईल. मूलभूत स्वरूपाच्या साहित्याचे अनुवाद देशी भाषेत करून समाजाला उचित दिशा देण्याचे काम घडू शकते. इंग्रजी शाळा वाढण्याचे महत्वाचे कारण म्हणजे मराठीमध्ये वैज्ञानिक आणि तांत्रिक पारिभाषिक शब्दांची असलेली उणीव होय. योग्य समर्पक पयास, सांकेतिक शब्द मराठीत अनुवादाच्या रूपातून आले तर जागतिकीकरणातही अनुवादाचे महत्त्व कळून येईल.

भाषांतरित साहित्य निर्मितीमागे दोन भाषांतरित साहित्यांमध्ये, दोन वाङ्मयीन अभिरुची व मनोरंजन या प्रेरणा होत्या. जागतिकीकरणाच्या युगात त्या बदलेल्या दिसतात. याविषयी अशोक शिंदे भाषांतराचे मूलगामी महत्त्व लक्षात घ्यायला सांगतात तर जागतिकीकरणात प्रत्येक क्षेत्रात अनुवादकाची गरज भासणार आहे म्हणून डॉ. सूर्यनारायण रणसुभे म्हणतात, "तरुण पिढीने एक गोष्ट लक्षात ठेवायला हवी की, एक किंवा दोन भाषेवर अधिकार ठेऊन चालणार नाही. इंग्रजी भाषा त्याला आत्मसात करावी लागेल. हिंदीवर प्रभुत्व मिळवावे लागेल. ज्यांना अनुवाद क्षेत्रात काम करावयाचे आहे त्यांना या तीन भाषा आत्मसात करणे खूप गरजेचे आहे."

अनुवादीत रचना मूळ कृतीच आहे. असे वाचकास वाटले पाहिजे ही खरी उत्तम भाषांतरकाराची कसोटी असते. जसे पाठ्यपुस्तकांचा अनुवाद करताना तळटीपा देणे आवश्यक असते. विशेषतः सामाजिक, सांस्कृतिक संकल्पनांचा खुलासा करण्यासाठी ते आवश्यक आहे. उदा : मराठीतील 'वारकरी' शब्दाचे भाषांतर करताना दुसऱ्या भाषेत तोच ठेवून चालणार नाही. त्यासाठी 'आषाढी, कार्तीकी, एकादशीला पंढरपूरला पायी जाणारा विठ्ठलाचा भक्त' अशा अर्थाचा खुलासा देणारी टीप आवश्यक आहे. स्रोत भाषेतील कृतीच्या अर्थाला धक्का न लावता लक्ष्य भाषेत अशी रचना करणे हे कसरत असते.

भावानुवाद, मुक्तानुवाद, छायानुवाद अशी भाषांतराची वेगवेगळी रूपे आहेत. ड्रायडन या अनुवादकांनी शब्दशः भाषांतर, अर्थानुवाद व अनुकृती अशा भाषांतराच्या तीन श्रेणी सांगितल्या. भाषांतर ही एकीकडे व्यक्तीनिष्ठ कला आहे तर दुसरीकडे समजजीवन, संस्कृती, तत्त्वविचार, साहित्यविचार, भाषा विचार या सर्वांशी याचा संबंध येतो. एका अभ्यासकाने जगातील सर्व भाषा चार प्रकारात विभागल्या आहेत. ज्यामध्ये





परिघावाहेरील, केंद्रीय, अतिकेंद्रीय व अतिअतिकेंद्रीय भाषा यांचा समावेश होतो. यात चौथा क्रमांक इंग्रजीचा आहे. तेंव्हा जगातील उत्तम साहित्य आणि तत्वज्ञान स्वभाषेत अनुवादीत करणे, स्वभाषेचा गोडवा इतरांना पटवून देणे याखेरिज मराठीस पर्याय नाही. असे करणे म्हणजेच पुन्हा आपल्या भाषेचा शोध घेणे होय.

निष्कर्ष :

अनुवाद प्रक्रिया ही स्वभाषिक लोकांच्या संदर्भात केलेली एक अनुकूल चळवळ म्हणून समोर आली पाहिजे. यामध्ये सममूल्याला खूप महत्वाचे स्थान आहे. भाषिक अभिवृद्धीत मोलाचे योगदान देणारी एक निरंतर अनुवाद प्रक्रिया आहे. जागतिक पातळीवर भाषेचा विकास आणि विस्तार करणारी संकल्पना आहे. परकीय किंवा आंतरराष्ट्रीय साहित्याचे अध्ययन व अध्यापन अनुवादांमुळे शक्य झाले आहे. अनेक वर्षांपासून परकीय भाषेचे अनुवाद होत असले तरी गेल्या दोन दशकातील परकीय भाषेतील साहित्याच्या क्षेत्रात मराठी अनुवादाचं प्रमाण लक्षणीय आहे. वेगवेगळ्या देशातील, भाषामधील सकस साहित्य मराठीत आणणे ही साहित्यिकांची, प्रकाशकांची मोठी जबाबदारी आहे. भाषांतर हा महत्वाचा आंतरसांस्कृतिक अविष्कार आहे. ज्यामुळे वाङ्मयीन व सांस्कृतिक प्रबोधनात मौलिक कार्य घडते. खऱ्या अर्थाने संस्कृतीकरणाला गती मिळते. १९६० नंतर भाषांतरात कलाकृतीस दर्जेदार मानले जाऊ लागले. भाषांतर ही सुध्दा एक सर्जनशील कृतीच आहे असे मानले जाऊ लागले. हा बदल जगभर राष्ट्रांमध्ये आदानप्रदान वाढल्याने भाषांतरास प्रतिष्ठा लाभली. तसेच वाचक व समाजाचाही या साहित्याकडे बघण्याचा दृष्टीकोन बदलला.

विज्ञान, तंत्रज्ञान, प्रसार माध्यमे तसेच शिक्षण क्षेत्रात अनुवाद खूप महत्वाचा आहे. कारण ज्ञानाधिष्ठित समाजरचनेच्या कार्यात केवळ एकच भाषा ज्ञानपरिलक्षित होवून चालत नाही तर त्या ज्ञानाचे वहन, अभिसरण अन्य भाषेत झाले पाहिजे. या अभिसरणासाठी म्हणून अनुवाद महत्वाची भूमिका पार पाडू शकते त्यामुळे सर्व जगाला जवळ करणारे, एकमेकांच्या संस्कृतीची ओळख करून देणारे अनुवादीत साहित्य दिवसेंदिवस बहरत जाईल यात शंका नाही. हाच आशावाद पूढे ठेवून अनुवाद प्रक्रिया हा भाषा व संस्कृतीच्या विकासाचा एक प्रभावशाली मार्ग वाटतो.

संदर्भ ग्रंथ :

१. कल्याण काळे/अंजली सोमन (संपा) 'भाषांतर मिमांसा', प्रतिमा प्रकाशन पुणे.
२. डॉ. सच्यद शौकत अली, डॉ. मिर्झा हाशम बेग, डॉ. तांबोळी आय.जे. (संपा) 'भाषा, भाषांतर आणि शब्दावली', प्रकाशक- हमदर्द पब्लिक लायब्ररी, बीड. प्रथमावृत्ती २०१४
३. डॉ. आनंद पाटील, तौलनिक साहित्य : 'नवे सिध्दांत आणि उपयोजन', साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद, प्रथमावृत्ती १९९८
४. डॉ. जयद्रथ जाधव (संपा), 'जागतिकीकरण मराठी भाषा आव्हाने आणि उपाय', चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद, प्रथमावृत्ती २०११
५. 'भाषांतर : शास्त्र आणि उपयोजन' (स्मरणिका), राष्ट्रीय चर्चासत्र, कटोल, नागपूर, ३० व ३१ जानेवारी २००७

